

MARI BĂTĂLII
din
ISTORIA LUMII

Volumul II

Ediție revizuită de Cătălina Călinescu

Editura CARTHEMIA

București, 2025

Campania lui Gustav Adolf în Germania (1631–1632)	5
Ultima campanie a lui Turenne (1674)	17
Poltava (1709)	28
De la Praga la Leuthen (1757).....	44
Bătălia de la Austerlitz (1805)	62
Bătălia de la Jena (1806)	85
Bătălia de la Waterloo.(1815)	101
Campania din Italia (1859).....	108
Bătălia de la Gravelotte – St. Privat (1870)	122
Bătălia de la Plevna (1877)	135
Bătălia de la Marna (1914).....	147
Bătălia de la Tannenberg (Lacurile Mazuriene) (1914)	170
Bătăliile de la Mărăști și Mărășești (1917).....	176
Campania din Franța (1940).....	199
Bătălia Moscovei (1941)	229
Bătălia de la Midway (1942).....	254
El-Alamein (1942)	266
Bătălia Stalingradului (1942)	285
Bătălia de la Kursk-Orel (1943).....	297
Normandia-Leyte (1944).....	304

CAMPANIA LUI GUSTAV ADOLF ÎN GERMANIA (1631-1632)

Războaiele religioase, ce zguduie o parte din vestul Europei, în secolul al XVI-lea, reprezintă, în primul rând, antagonismul dintre săraci și bogați. Lupta de clasă din secolul al XVI-lea se duce sub masca religioasă, dogmele sunt axiome politice. Atacurile împotriva feudalismului sunt dirijate, de fapt, contra bisericii, iar doctrinele revoluționare sunt ereziile teologice. Reforma lui Luther, calvinismul, mai ales, reprezintă erezii îndreptate, în primul rând, împotriva feudalismului. Împărăția lui Dumnezeu, teoretizată de Müntzer, nu reprezintă altceva decât realizarea unei societăți ideale, în care diferențele de clasă trebuiau anulate.

Nemulțumirile maselor populare, ale țărănimii, în special, ce se manifestă prin declanșarea războiului țărănesc german din 1525, aveau să fie exploatate în folosul principilor germani.

Dacă în Franța și Anglia centralizarea statelor feudale se realizase datorită dezvoltării orașelor care devin aliatele puterii regale, ambele interesate în stabilirea unei ordini interne, în pofida dezordinii feudale, în Germania acest proces nu se poate realiza pe plan mai larg, național. Invențiile din timpul Renașterii, care dau un imbold dezvoltării producției de mărfuri și creșterii comerțului, au avut ca rezultat centralizarea politică în Franța. În Germania, însă, un asemenea fenomen este îngreunat din pricina dezvoltării inegale a unor regiuni și din pricina unor interese comerciale care se orientau în direcții divergente, factori care determină grupări politice și economice în jurul unor centre locale. În loc să contribuie la centralizarea Germaniei, progresele realizate în Renaștere contribuie la fărâmițarea ei economică și politică. Autoritatea imperială nu se poate impune în cadrul imperiului, iar marii principii, care reușiseră să creeze mari unități teritoriale, legate organic în jurul unor centre urbane, devin din ce în ce mai independenți față de puterea centrală. În Germania are loc un proces dublu: de descentralizare pe plan mai larg, prin

subordonarea autorității imperiale, și centralizarea pe plan local, în favoarea principilor. Războaiele religioase vor fi folosite de ultimii pentru a consfinți, din punct de vedere juridic, independența principilor față de împărat.

În tratatul de la Passau din 1552, fiecare principe are dreptul să decidă religia pe care trebuie să o adopte supușii săi, potrivit principiului *cuius regio ejus religio*. Prin pacea de la Augsburg, Germania este împărțită în principate protestante, care se bucură de o libertate aproape deplină față de împărat, într-o zonă catolică, supusă împăratului de la Viena. Această diviziune reprezintă un prim pas spre adâncirea procesului de fărâmițare al unuia dintre cele mai mari și numeroase popoare din Europa. Acest proces se va desăvârși în timpul Războiului de Treizeci de Ani și la împlinirea lui va contribui, din plin, politica lui Richelieu, de a îndepărta sau măcar de a anihila eforturile, făcute de curtea imperială de la Viena, de a constitui un mare stat militar la răsărit de Rin.

Pe scurt, faptele care duc la dezlănțuirea Războiului de Treizeci de Ani sunt următoarele: în anul 1526, Boemia revine casei de Habsburg, în 1576, Maximilian al II-lea este ales împărat, iar Praga devine capitala imperiului, în 1609 împăratul garantând libertatea cultului pentru supușii săi din Boemia care erau protestanți. Când, în 1607, Maximilian ocupă orașul liber Donauwörth, calvinistii, sub conducerea prințului Cristian de Anhalt, organizează uniunea evanghelică, a cărei replică este organizarea de către Maximilian a Sfintei Ligi catolice. În anul 1617, Ferdinand de Stiria este ales împărat, dar boemii, temându-se de sentimentele prea catolice ale noului împărat, nu recunosc această alegere. Aruncându-i pe fereastră pe reprezentanții împăratului (Defenestrarea de la Praga) în 22 mai 1618, boemii organizează o armată sub comanda contelui de Thurn. Ostilitățile încep în iulie 1618 și, în curând, în războiul dintre protestanți și catolici se amestecă o parte dintre puterile europene, iar Germania este transformată într-un vast teatru de operațiuni. Jafurile și atrocitățile comise de către soldații armatelor, care se înfruntau în numele unor așa-zise idealuri religioase, vor ruina Germania

din punct de vedere economic și, ca o consecință a tuturor calamităților care însoțesc acțiunile militare, numeroase sate și orașe vor fi devastate și pustiite fără milă.

La început, Ferdinand nu posedă decât câteva regimente, dar electorul de Bavaria îi pune la dispoziție armata sa comandată de un general experimentat, Tilly. Spania trimite bani pentru recrutarea a 10 000 de mercenari și o armată de 8 000 de oameni din Țările de Jos. Frederic al V-lea, electorul Palatinatului, care comandă armata protestanților, primește ajutoare din Provinciile Unite (Olanda), Danemarca, Suedia și din Transilvania. La 8 noiembrie 1620, armata imperială condusă de Tilly înfrânge pe boemi la Muntele Alb. Intransigența lui Ferdinand, care declară că „este mai bine să domnești peste un pustiu decât peste o țară plină de eretici”, exasperează pe aceștia și ei reușesc să reorganizeze o nouă armată. Înfrânți din nou, protestanții se regroupează mai ales după deposedarea lui Frederic al V-lea de către împărat, care anexează Palatinatul. Alarmați, principii protestanți, amenințați că li se vor lua de către preoții catolici sprijiniți de papalitate și armatele imperiale proprietățile eclesiastice pe care ei le confiscaseră până la 1555, se aliază din nou și, în 1624, obțin sprijinul Danemarcei. În ajutorul ligii protestante vin regele Angliei, Provinciile Unite și Franța, însă aliații, în afară de danezi, din pricina unor greutăți interne, nu pot interveni decât mai târziu. Dar și așa, forțele imperiale sunt mai slabe decât armata daneză și decât contingentele oferite de principii protestanți. În aceste împrejurări dificile pentru imperiali, apare aventurierul ceh Wallenstein, care se oferă, în 1625, să ridice o armată pentru împărat. Deși nu avea niciun soldat când făcea oferta, peste un an, Wallenstein, pe care împăratul îl va numi duce de Friedland, va avea aproape 50 000 de oameni. În august 1626, Cristian al IV-lea, regele Danemarcei, este înfrânt de către Tilly. Palatinatul este ocupat de trupele imperiale, stabilindu-se în felul acesta o legătură directă cu posesiunile spaniole din Țările de Jos, iar Wallenstein începe cucerirea principatelor din nordul Germaniei. Hamburgul și Lübeckul refuză să se supună, Wallenstein asediază Stralsundul, dar orașul primește ajutoare

din Suedia și Danemarca și rezistă cu succes. În urma succeselor obținute de către Tilly și Wallenstein, împăratul emite Edictul de restituire, la 6 martie 1629, prin care principatele din nordul Germaniei, care se desprinseseră de Biserica Catolică în 1555, reveneau sub autoritatea papei. Wallenstein se opune unei măsuri care avea să stârnească reacția protestanților din afara Germaniei, dar Ferdinand nu renunță la hotărârea sa și, mai mult decât atât, în 1630, îi cere lui Wallenstein să se retragă; spre surpriza generală, acesta primește fără să schițeze niciun gest de opoziție.

Între timp Richelieu mijlocește o înțelegere între polonezi și suedezi. Regele Gustav Adolf este împins în Războiul de Treizeci de Ani, erijându-se în campionul apărării libertății religioase a protestanților din nordul Germaniei. În 6 iulie 1630, Gustav Adolf debarcă o armată în Pomerania. Cu aceasta începe faza suedeză a Războiului de Treizeci de Ani.

Înainte de a trece la prezentarea sumară a contribuției pe care regele suedez o are pe planul organizării militare și, în ceea ce privește inovațiile, pe plan tactic, se cuvine să amintim câteva date sumare despre armatele secolului al XVII-lea. După cum remarca Guibert, teoreticianul de la care Napoleon a învățat atâtea lucruri utile despre arta militară, armele de foc, introduse masiv în secolul al XVI-lea, au complicat problemele de organizare a armatelor și mai ales modul în care trebuiau folosite unitățile dotate cu arme de foc. Manevrele pe câmpul de luptă devin mai complicate pentru că se pune problema protejării muschetarilor care erau lipsiți de orice posibilitate de apărare după ce descărcau muscheta. Soluția găsită în secolul al XVI-lea a fost aceea de a-i așeza pe muschetari (purtători de muschetă) în așa fel încât să aibă posibilitatea să se retragă în spatele sulitașilor sau lăncierilor, care-i protejau împotriva atacului cavaleriei sau infanteriei inamice.

Spaniolii organizează corpurile de bătaie după sistemul cunoscut sub numele de *tercios*. Un corp era format din 2 000–3 000 pedestrași, dintre care o treime erau muschetari și două treimi sulitași. Deoarece unele *tercios* au fost comandate de infanți,

aceste corpuri s-au numit *infanteria*, adică armată a infantului, de unde și numele de infanterie, care se va generaliza. Un corp de oaste spaniol era format din 30 de rânduri de sulitași, cu muschetarii așezați la colțuri. Odată cu progresele înregistrate de artilerie, acest dispozitiv devine necorespunzător, deoarece, prin adâncimea lui, constituia o țintă ușoară pentru artilerie și suferea pierderi grele. Remediul a fost găsit prin reducerea la numai 10 rânduri de pedestrași. Cavaleria este dotată cu pistoale și cuirase, pentru a se proteja de focul muschetarilor. Pe câmpul de luptă, infanteria era așezată în centru, artileria în față, iar cavaleria în spate sau pe aripi.

Armatele în secolul al XVII-lea sunt cele de mercenari. Mercenarii trec dintr-o tabără în alta, în funcție de cine plătește mai bine, și trăiesc din jaf, purtându-se fără milă față de populația civilă. Ofițerii au o autoritate foarte mică asupra acestor oameni fără niciun căpătâi și ea este proporțională cu suma plătită, începând de la colonel și până la ultimul soldat. Un corp de oaste, atâta vreme cât există, este proprietatea personală a șefului. Wallenstein este temut de împărat, pentru că soldații recrutați de el se consideră oamenii lui și nu ai împăratului. Deși sunt prevăzute pedepse aspre și chiar executarea în caz de nesubordonare, în momentul în care comandanții nu mai pot întreține propriile trupe, soldaților li se îngăduie să se descurce pe cont propriu. Violul, jaful localităților cucerite și devastarea unor regiuni întregi, pentru a-l lipsi pe inamic de resurse, fac ca, la sfârșitul Războiului de Treizeci de Ani, Germania să fie o țară ruinată.

Apariția lui Gustav Adolf, pe scena Războiului de Treizeci de Ani, reprezintă o noutate atât pe planul organizării, cât și al modului de a manevra pe câmpul de luptă. Armata suedeză este formată mai ales din suedezi, din țărani recrutați, unul din zece. Unitățile sunt formate din oameni care locuiesc în aceeași regiune și nu din mercenari, care se întâlnesc absolut întâmplător și luptă alături, într-o campanie, ca, în următoarea, să se afle în tabere adverse. Ofițerii sunt recrutați din nobilimea suedeză și avansează în funcție de vechime. Se cultivă sentimentul onoarei,

pedepsele sunt umane – este interzisă biciuirea sau alte forme umilitoare – nu se îngăduie vivandiere în tabără. (La 3 000 de soldați erau 4 000 de femei de moravuri îndoielnice și alți escroci, care mișunau în armatele de mercenari ale epocii.) Gustav Adolf îngăduie ca femeile să urmeze unitățile sale militare, cu condiția să fie căsătorite cu un soldat.

Gustav Adolf acordă o importanță sporită armelor de foc. Reduce numărul sulițașilor, scurtează lungimea suliței, simplifică armurile. Muschetele sunt mai ușoare, pot fi folosite fără rezemătoare, se pot încărcă mult mai repede, iar cartușele sunt purtate de soldați. Muschetarii sunt așezați pe șase rânduri și după ce primul rând trage, se repliază în spatele celorlalte, pentru a încărcă muscheta. În felul acesta se poate executa un foc continuu. Numărul sulițașilor este redus la o treime. Unitatea cea mai mică este compania, formată din 140 de oameni, patru companii formează un batalion, două batalioane un regiment și două sau patru regimente o brigadă. Brigada are aproape 3 000 de oameni; poate manevra cu ușurință, formându-se în linie sau careu, sulițașii pe centru, muschetarii pe aripi. Capacitatea de luptă a muschetarilor crește, la armă adăugându-se un fel de bacionetă, ceea ce-i dă posibilitatea să se apere sau să atace. Cavaleria este dotată cu arme albe și șarjează cu sabia, nu cu pistoalele, cum se obișnuia în acel timp. În fața infanteriei este așezată artileria căreia Gustav Adolf îi aduce îmbunătățiri atât în ceea ce privește calitatea materialului, cât și capacitatea acesteia pe câmpul de luptă.

Manevra obișnuită este șarja de cavalerie, după ce artileria a bombardat liniile inamice (atacul este disimulat în parte și de fumul făcut de tunuri și proiectile), apoi avansează infanteria, și urmează un nou tir al artileriei, o șarjă pe flancuri, executată de cavalerie, cu scopul de a dezorganiza primele linii ale infanteriei inamice. Armata suedeză se distingea printr-o mai mare mobilitate față de armatele contemporane, era mult mai ușor de manevrat pe câmpul de luptă și superioară ca putere de foc. Gustav Adolf, obișnuit de mic cu războiul, este unul dintre marii generali pe care-i cunoaște istoria militară. De statură impresionantă,

nu ezita să se expună personal și de multe ori a scăpat de moarte ca prin minune. Bun strateg, pe câmpul de luptă sesiza, dintr-o singură privire, punctul slab al inamicului sau greșelile săvârșite de acesta și le exploata în folosul armatei sale. Napoleon spunea despre el că s-a ghidat după principiile lui Alexandru cel Mare, Hannibal și Cezar.

Debarcând la gurile Oderului, Gustav Adolf cucerește Stettinul, înaintează în Mecklenburg, unde-l reinstalează pe ducele protestant, dar nu obține ajutoarele saxonilor și al electorului de Brandenburg și nici olandezii, danezii și francezii nu-i trimit nici oameni și nici bani. Abia în ianuarie 1631, Franța se angaja să-i plătească o sumă de bani, care să-i îngăduie regelui suedez recrutarea și întreținerea unei armate de 30 000 de pedestrași și 6 000 de călăreți.

Tilly, în fruntea unei armate de 25 000 de oameni, sosește la Magdeburg, orașul este cucerit și ars. După aceea, Tilly pătrunde cu 40 000 de oameni în Saxonia și încearcă să cucerească Leipzigul. Ducele Saxoniei, neutru până acum, trece de partea lui Gustav Adolf, cu care face joncțiunea la 15 septembrie, armata suedeză și saxonă numărând 47 000 de oameni.

La 16 septembrie, Gustav Adolf se apropie de armata imperială și își așază tabăra la mică distanță de poziția ocupată de Tilly, între satele Breitenfeld și Stenberg, la nord de Leipzig. Armata imperială era așezată pe o singură linie, după sistemul spaniol, deci cu o mare densitate în adâncime. În centru era așezată infanteria, pe aripi cavaleria, iar artileria era instalată în fața infanteriei. Armata suedeză ia următorul dispozitiv: pe centru, patru brigăzi de infanterie, în prima linie, susținute de două brigăzi de infanterie și un regiment de cavalerie. În linia a doua erau așezate trei brigăzi de infanterie și, ca rezervă, în spatele acestora, două regimente de cavalerie. Pe aripa dreaptă erau șase regimente de cavalerie, iar în intervalul dintre ele erau amplasate mici unități de muschetari. În spate, în centrul primei linii, se afla un regiment de cavalerie, iar în linia a doua, alte patru regimente de cavalerie. Pe aripa stânga erau dispuse trei regimente de cavalerie și muschetari, în spațiul dintre ele, și alte două regimente